

УДК 37.014:316.752

DOI: <https://doi.org/10.22182/pr.7112022.5>

Оригинални научни рад

Бојана Секулић*

Институт за политичке студије, Београд

ДРУШТВЕНЕ ВРЕДНОСТИ У ГЛОБАЛНОМ ОБРАЗОВАЊУ**

Сажетак

У овом раду су изложени резултати анализе друштвених вредности у глобалном образовању које је садржано у документима различитих невладиних и међувладиних организација. Глобално образовање је идејно-политичко гледиште о образовању које је утемељено на схватању да савремени човек живи и делује у свету глобализацијских процеса и да је оно потребно људима како би разумели комплексне односе између локалног и глобалног, заједничких друштвених, еколошких, економских и политичких питања; и како би из тога извели нове начине размишљања и деловања. Зато је основно полазиште у овом раду да је глобално образовање сагласно са вредностима друштва неолибералне демократије и глобализацијских процеса. У истраживању су примењени аналитичко-дескриптивни и компаративни метод како би се идентификовале, упоредиле и описале основне вредности глобалног образовања, као и њихова међусобна корелација. Глобално образовање, на локалном и глобалном нивоу, обухвата различита подручја образовања и настоји да утиче на све облике образовања, а нарочито на формално. У глобалном образовању се посебно истичу вредности толеранције, солидарности, праведности, саосећања, једнакости, одговорности, сарадње, ненасиља, инклузије и разноликости.

Кључне речи: глобално образовање, друштвене вредности, глобализација.

* bojana.sekusic@ips.ac.rs.

** Рад је настао у оквиру научно-истраживачке делатности Института за политичке студије, коју финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

УВОД

Друштвене вредности, као општеприхваћена, традицијом наслеђена мишљења и веровања у некој култури о томе шта је значајно, исправно, пожељно, истинито, вредно и чему треба тежити, одређују циљеве, садржај, структуру живота и друштвене односе у одређеној заједници, као и приоритете у организацији друштвеног живота. Вредности утичу на понашање људи и чине основу њихових активности, дају значење и смернице људима у њиховој комуникацији, интеракцији и деловању. Друштвене вредности сваке културе су посебне и јединствене, па се оне не могу оцењивати мерилима друге културе. Осим тога, и вредности у једној култури су променљиве у зависности од владајућих идеологија и друштвених промена, тако да немају исту важност у свим епохама. Друштвене вредности, кроз механизам просветне политике, одређују друштвене циљеве у образовању и садржај образовања, а кроз наставу се остварују постављени циљеви и задаци који су усклађени са владајућим системом вредности. Вредности се уче и за вредности се људи васпитавају. Улога образовања је ту незаменљива, јер образовање има одговорност да младим људима не само пренесе вредности, већ и да усмери њихово понашање ка усвајању владајућег вредносног система одређеног друштва.

У савременом друштву, друштву неолибералне демократије и глобализацијских процеса, долази до конституисања новог система друштвених вредности, који би се условно могао назвати глобалистички систем вредности. Он обухвата мноштво различитих идеја и идеологија које имају наднационални карактер. Ове идеје и идеологије усмеравају тежње људи које су заједничке свима и намећу нове, нарочито моралне, верске и политичке, чиме се надилазе традиционални обрасци, локалне културе и национални карактер вредносних система. Систем вредности глобалног поретка, иако је још у настајању, генерише нове идеје и концепције о образовању. У мноштву таквих идеја и концепата веома је изражен концепт глобалног образовања, који се појављује средином деведесетих година двадесетог века. То је идејно-политичко гледиште о образовању које је утемељено на схватању да савремени човек живи и делује у свету глобализацијских процеса који су захватили све поре друштвеног живота људи, чиме долази до структуралних промена у друштву, мишљењу и деловању. Зато се указује да је глобално образовање потребно људима, нарочито деци и младима; и да ће им оно пружити компетенције за промишљање и размену

властитих гледишта и улога у глобалном и међуповезаном свету, како би разумели комплексне односе између локалног и глобалног, заједничких друштвених, еколошких, економских и политичких питања; и како би из тога извели нове начине размишљања и деловања. У том циљу је дефинисан концепт глобалног образовања који нуди одговоре на многа питања и изазове глобализацијских процеса и стварања нове политичке културе, наставне садржаје и начине извођења наставе, као и компетенције за које се верује да ће помоћи људима у разумевању и учешћу у решавању глобалних проблема. Концепт глобално образовање развија Центар Север – Југ Савета Европе. Овим концептом се настоји развити холистичко образовање које ће бити усмерено ка проучавању повезаности локалног и глобалног света и развијање вештина за које се сматра да ће бити потребне грађанима да учествују на глобалном нивоу. Одлучујући допринос развоју глобалног образовања учињен је доношењем Декларације о глобалном образовању у Мاستрихту (2002), а основне информације за схватање и успешну примену глобалног образовања обликоване су у Лисабону (2008) у виду приручника под називом „Смернице за глобално образовање“. На европском и међународном нивоу, осим Центра Север – Југ и Савета Европе, постоје и друге организације, државни органи, мреже и платформе које промовишу сродне пројекте и концепте у образовању, а то у Републици Србији чини Центар за омладински рад у партнерству са Министарством омладине и спорта.

У складу са темом овог рада, која је условила и функционалну структуру његове садржине, овде се разматрају основна обележја друштвених вредности у образовању; затим, глобално образовање, појам и еволуција концепта; и вредности глобалног образовања.

ОСНОВНА ОБЕЛЕЖЈА ДРУШТВЕНИХ ВРЕДНОСТИ У ОБРАЗОВАЊУ

Друштвене вредности се најчешће одређују као општеприхваћена, традицијом наслеђена мишљења и веровања у некој култури о томе шта је значајно, исправно, пожељно, истинито, вредно и којим циљевима треба тежити. Иако је појам вредности „апстрактна категорија и хипотетички конструкт преузет из аксиологије“ (Бојовић 2017, 36), он је базична категорија, јер вредности утичу на понашање људи и чине основу њихових активности, дају значење и смернице људима у њиховој комуникацији, интеракцији и деловању, па зато подразумевају

моралне, идеолошке, друштвене и естетичке вредности (Burgess & Burgess 2006). Друштвене вредности су основни ставови који одређују циљеве, садржај и структуру живота и друштвене односе у одређеној заједници, као и приоритете у организацији друштвеног живота.

Дакле, друштвене вредности се могу одредити као опште и релативно стабилне, хијерахијски организоване форме које одређују карактер друштва, организацију и функционисање друштвених институција. Оне се класификују по разним основама, али се то најчешће чини према главним подручјима друштвеног деловања. На основу овог критеријума углавном се указује на: религиозне, моралне, економске, политичке и културне вредности. Окосницу друштвених вредности чине идентитетска питања, као што су: језик, веровања, традиција, обичаји и односи који одређују неку заједницу и њену културу. Вредности се усвајају посредством културе углавном дифузијом, преношењем или социјализацијом, којом се нарочито у примарној фази социјализације, преносе са родитеља на децу. Разноликост у вредносном смислу може бити и последица чињенице да родитељи у различитим културама имају различите вредности (Day 2013). Зато су друштвене вредности сваке културе посебне и јединствене, па се оне не могу оцењивати мерилима друге културе. Осим тога, и вредности у једној култури су променљиве у зависности од владајућих идеологија и друштвених промена, тако да немају исту важност у свим епохама. С друге стране, треба имати у виду да постоје и неке основне и универзалне цивилизацијске вредности које постоје у свим друштвима, као што су: слобода, правда, мир, равноправност, солидарност, толеранција, истина, образовање, рад, живот у хармонији са природом и сл. Ниједна друштвена вредност не делује независно, јер оне заједно стварају ланац вредности који, када се изнова и изнова понављају, ствара позитивне резултате. Културе се могу разликовати и према чврстом или слабом придржавању друштвених норми и толеранцији понашања које одступа од норми и вредности, прихваћених у некој друштвеној средини, друштвеној скупини или друштву као целини (Uz 2015).

Друштвене вредности одлучујуће утичу на образовање и васпитање, као и на целокупну социјализацију људи. Оне, кроз механизам просветне политике, одређују садржај образовања и друштвене циљеве у образовању, а кроз наставу се остварују унапред постављени циљеви и задаци који су усклађени са владајућим системом друштвених вредности. С друге стране, друштвена

улога образовања огледа се у трансмисији друштвених вредности на млађе генерације, што чини хомогеност и структуралну стабилност одређеног друштва. Истовремено, тиме „образовање врши функцију повезивања појединца и друштва“ (Османлић 2017, 109). Ако различити делови друштва или његови чланови имају различите вредносне системе, онда долази до конфликта и сукоба који доводе до тешког живота у друштву. Вредности се уче и за вредности се људи васпитавају. Улога образовања је ту незаменљива, јер образовање има одговорност да младим људима не само пренесе вредности, већ и да усмери њихово понашање ка усвајању вредносног система одређеног друштва. Вредносни ставови који се стекну у детињству „углавном остају до краја живота у њиховом понашању и културном обрасцу“ (Базић и Секулић 2017, 67). Вредности имају своје унутрашње садржаје и човек до њиховог одабира долази расуђивањем. Зато уочавање и разумевање вредности није лако. Оне се морају учити и усвајати. Ово је особито важно када се има у виду да су многе вредности релативизирани у постмодернистичком теоријском дискурсу и друштвеној пракси, а у условима савремених глобализацијских процеса и преваленције друштвених мрежа у комуникацији међу младима, многе традиционалне вредности су дезавуисане или девастиране.

Механизам укључивања друштвених вредности у систем формалног образовања регулише се различитим инструментима просветне политике, као што су: стратегије, закони, уредбе, правилници, наставни планови и програми, упутства, одабир наставника и сл. Ради илустрације, овом приликом се указује на Правилник о Националном оквиру образовања и васпитања у Републици Србији (Службени гласник РС, бр. 98/2017). Овде се врло јасно одређују вредности на којима почива образовање и васпитање. Оне су дефинисане као „опште вредности“ и „вредности које су посебно важне за образовно васпитни систем“. У групу општих вредности наведене су: слобода, равноправност, праведност, достојанство, патриотизам, породица, дијалог и толеранција, рад, солидарност, поштење, мир, здравље, безбедност, одрживи развој и „друге демократске вредности“. Затим, ту се указује и да је „једнакост у праву на образовање једна од базичних вредности образовно-васпитног система“ (Тачка 2.2). Затим, „уз наведене опште вредности, у образовно-васпитни систем уткане су и вредности које су посебно за њега важне“, а то су: идентитет, компетентност и целоживотно учење, одговорност, предузетништво,

партиципативност и комуникативност (Тачка 2.2). У ставу који се односи на идентитет, врло је занимљив опис: „у доба глобализације, у коме је присутно снажно мешање различитих народа, култура и религија, очекује се да кроз образовање особа постане грађанин света, а да притом сачува свој национални идентитет, свој језик и писмо, своју културу, друштвену, моралну и духовну баштину“ (Тачка 2.2). Из овог одређења се може запазити да вредности у савременом друштву дају подстицај људској савести и усмеравају тежње које су заједничке свима, као што су моралне, верске и политичке вредности, без обзира на њихов традиционалан карактер. Тиме се успоставља веза са глобалним образовањем и његовим системом вредности, па су ове вредности уграђене у наставне садржаје институционалног образовања, нарочито у првом циклусу примарног образовања, где се кроз образовни процес континуирано стиче знање о њима, чиме се настоји да оне буду прихваћене и уграђене у вредносни систем сваког појединца и друштва у целини. Осим вредности које имају национални карактер, овај тип вредносног система обухвата и мноштво различитих идеја и идеологија које имају и наднационални карактер, па су и оне у корелацији са евроинтеграцијским и глобалистичким процесима. У мноштву таквих идеја и концепата веома је изражен концепт глобално образовање, који се појављује средином деведесетих година двадесетог века.

ГЛОБАЛНО ОБРАЗОВАЊЕ, ПОЈАМ И ЕВОЛУЦИЈА КОНЦЕПТА

Глобално образовање је идејно-политичко гледиште о образовању које је утемељено на схватању да савремени човек живи и делује у свету глобализацијских процеса који су захватили све поре друштвеног живота људи, чиме долази до структуралних промена у друштву, мишљењу и деловању (Bazić & Sekulić 2021, 282). Зато се указује да је глобално образовање потребно људима, нарочито деци и младима, и да ће им оно пружити компетенције за промишљање и размену властитих гледишта и улога у глобалном и међуповезаном свету, како би разумели комплексне односе између локалног и глобалног, заједничких друштвених, еколошких, економских и политичких питања; и како би из тога извели нове начине размишљања и деловања (Morledge 2015). У том циљу је дефинисан концепт глобалног образовања који нуди одговоре на многа питања и изазове глобализацијских процеса и стварања нове

политичке културе, наставне садржаје и начине извођења наставе, као и компетенције које ће помоћи разумевању и учешћу у решавању глобалних проблема.

Концепт глобалног образовања појављује се средином деведесетих година двадесетог века, а развија га Центар Север – Југ (The North South Centre – NSC) Савета Европе. Циљ деловања овог центра је стварање оквира за европску сарадњу у погледу јачања свести о питањима глобалне међузависности и промоцију политике солидарности у складу са циљевима и начелима Савета Европе, поштовањем људских права, демократије и друштвене кохезије (SE 2010, 6). Овим концептом се жели развити холистичко образовање које ће бити усмерено ка проучавању повезаности локалног и глобалног света и развијање вештина које ће бити потребне грађанима да учествују на глобалном нивоу. Овакав приступ, како се истиче, тежи стварању света у коме владају правда, једнакост и поштовање људских права.

Године 1997. донета је Повеља о глобалном образовању, као првом референтном документу Центра Север – Југ о глобалном образовању. Центар је потом у следећим годинама радио на умрежавању стручњака из држава чланица Савета Европе који су заједно радили на развоју концепта. Убрзо је (2000) успостављена мрежа Недеља глобалног образовања, а стручњаци из мреже су заједно почели развијати Смернице за глобално образовање.

Центар Север – Југ Савета Европе је, 28. новембра 2008. године, потписао споразум са Европском комисијом о заједничком вођењу пројекта с циљем заједничког рада на остваривању Миленијумских циљева развоја Уједињених нација кроз глобално образовање. Основне информације за схватање и успешну примену глобалног образовања обликоване су исте године у Лисабону у виду приручника под називом „Смернице за глобално образовање“. У мају 2011. године, Комитет министара Савета Европе усвојио је Препоруку о образовању за глобалну међузависност и солидарност, која је постала први европски стандард о глобалном образовању. Ова препорука је постала чврст основ за даљи рад Центра на његовом главном пољу деловања у Европи и шире.

У Мастрихту је, од 15. до 17. новембра 2002. године, одржан Конгрес о глобалном образовању, који је окупио стручњаке и креаторе образовне политике и на њему се расправљало о европском стратешком оквиру за јачање и унапређење глобалног образовања до 2015. године. Тај конгрес је од кључног значаја за развој концепта, јер је на њему донета Декларација о глобалном

образовању у Мастрихту. У овој декларацији глобално образовање је дефинисано као холистичко „образовање које људима отвара очи и ум за реалности глобализованог света и покреће их да створе свет веће правде, правичности и људских права за све“ (СОЕ 2002). У складу са овим ставом, у Анексу I Декларације, указује се да се подразумева „да глобално образовање обухвата развојно образовање, образовање за људска права, образовање за одрживост, образовање за мир и спречавање сукоба и међукултурно образовање, будући да има глобалне димензије за грађанство“ (СОЕ 2002).

Од Декларације о глобалном образовању из Мастрихта, Центар је увећало радио на промоцији глобалног образовања као интердисциплинарног приступа у коме су главни елементи људска права, демократско грађанство и интеркултурни дијалог, где је глобално образовање замишљено као динамичан концепт који се развија према политичком, економском, социјалном, културном и еколошком развоју глобалног друштва.

На европском и међународном нивоу, осим Центра Север – Југ, постоје и друге организације, мреже и платформе које се баве промоцијом сродних пројеката и концепата у образовању. УНЕСКО промовише глобално грађанско образовање с циљем развијања вредности, ставова и понашања који подржавају одговорно глобално грађанство: креативност, иновативност и преданост миру, људским правима и одрживом развоју. То образовање настоји оснажити особе свих старосних група како би схватили да су то глобална, а не локална питања и да постану активни промотери мирнијих, толерантнијих, инклузивнијих, сигурнијих и одрживих друштава (UNESCO 2021). Европска конфедерација за помоћ и развој (*European Confederation of Relief and Development NGOs - CONCORD*) је платформа коју чине организације чланице које представљају више од 2600 невладиних организација, а подржавају је милиони грађана широм Европе. Платформа настоји осигурати да европске политике промовишу одрживи економски, социјални и људски развој, бавећи се основним узроцима сиромаштва, а темељи се на људским правима, родној равноправности, правди и демократији. Ова платформа заговара концепт глобалног грађанског образовања (CONCORD 2019). Глобална образовна мрежа Европе (*Global Education Network Europe – GENE*) је мрежа европских министарстава и агенција које развијају образовне политике и финансирају програме глобалног образовања. Њихов је циљ да се омогући свим људима у Европи приступ квалитетном глобалном образовању. То се жели постићи кроз: редовно окупљање министарстава и агенција путем округлих

столова, умрежавање чланова и омогућавање доступности платформе за размену њихових стратегија, укључивање у вршњачко учење, укључујући олакшавање европског процеса вршњачке провере образовања, подршку члановима путем савета, оспособљавања, односно изградње капацитета и подршке политикама, као и кроз учествовање у истраживању политике, подршке заједничким пројектима с нагласком на квалитет (GENE 2001).

У Републици Србији концепт Глобално образовање промовише Центар за омладински рад у партнерству са Министарством омладине и спорта, кроз Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва. Као што се и у другим европским државама обележава Недеља глобалног образовања, која има за циљ подизање свести о значају глобалног образовања, то се исто чини у Србији. У том циљу, Центар за омладински рад и Министарство организују различите активности, међу којима је и квиз такмичење *Fun Geeks* у коме могу учествовати сви заинтересовани где имају прилику да стекну знања о глобалном образовању и циљевима одрживог развоја, а за најбоље такмичаре предвиђене су и награде (МОСРС 2021).

На основу ових сажетих разматрања о процесу еволуције концепта о глобалном образовању можемо се сагласити са Џоел Спринг (*Joel Spring*) да су невладине и друге међународне организације кључни актери ширења глобалне културе и да се државе, посебно оне у мање развијеним деловима света, подстичу да усвоје универзалне вредности и норме (Spring 2015).

ВРЕДНОСТИ ГЛОБАЛНОГ ОБРАЗОВАЊА

У Смерницама о глобалном образовању, као основна вредност ове врсте образовања, може се препознати учење за живот у глобалном друштву – „Учење за наше глобално друштво“ (SE 2010, 17). Овде се најпре указује да глобализација поставља велике изазове образовању у свакој земљи, али истовремено омогућава приступ људима, различитим културама, економијама и језицима на нов начин. Зато важност образовања о глобалним питањима лежи у помагању људима да препознају своју улогу, индивидуалну и колективну одговорност, да се као чланови глобалне заједнице ангажују за друштвену и економску правду за све, као и за заштиту и обнављање екосистема земље. У том контексту, истиче се да је „глобално образовање (је) педагошки концепт иза ове визије“ (17). Затим, указује се како глобално образовање, као нов приступ образовању, може да пружи одговор на многа питања и да је његов

циљ да омогући деци и младим људима „да разумеју светска питања, док их истовремено обogaћује знањем, вештинама, вредностима и ставовима пожељним за светског грађанина како би се суочио са светским проблемима“ (17). У том смислу, глобално образовање се одређује као процес индивидуалног и колективног развоја који омогућава људима да постану активни друштвени чиниоци. Овај приступ захтева иновацију наставних програма и нове наставне садржаје који су сагласни са концепцијом глобалног образовања у различитим земљама (Oradio 2017).

Из овог контекста, указује се да глобално образовање има следеће циљеве: (а) образовање грађана за социјалну правду и одрживи развој; (б) отварање глобалне димензије и холистичке перспективе у образовању како би се помогло људима да разумеју комплексне реалности и процесе у савременом свету и развију вредности, ставове, знања и вештине које ће им помоћи да се суоче са изазовима међуповезаног света; (в) да помаже ученицима и младим људима да схвате неке од комплексних процеса који воде до насиља и конфликта на индивидуалним, колективним, националним и глобалним нивоима и да буду свесни да постоје начини да се неки конфликти могу спречити или решити, као и да допринесе изградњи ставова који воде до конструктивног ненасилног решавања конфликта; (г) развијање заједница учења у којима су ученици и „едукатори“ охрабрени да кроз сарадњу раде на светским питањима; (д) да стимулише и мотивише ученике и „едукатора“ да се приближе светским питањима кроз иновативно подучавање; (е) прихватање различитости и међузависности и стварање услова како би други могли да се изразе и развију осећај солидарности; (и) помаже ученицима и младим људима да развију алтернативе када доносе личне и јавне одлуке и да размишљају о последицама својих избора, негујући при томе дух „глобалне одговорности грађанина света“ (18); и да (к) промовише учешће у акцији, односно да позове „едукаторе“ и ученике да делују динамично за праведнији и равноправнији свет за све.

Глобално образовање, као отворени и мултидимензионални концепт, има претензије да обједини све педагошке концепције општег образовања у вези са тумачењима стварности данашњег света, што се у суштини може разумети и као дифузија доминантних културних вредности и норми, па и права на образовање као једног од универзалних људских права (Portnoi 2016, 68). Креатори глобалног образовања сматрају да је оно колективни холистички одговор на историјски изазов подржавања „активних светских грађана“ у

стварању различитог равноправнијег, праведнијег, мирољубивијег света који се заснива на солидарности. У том циљу, како се истиче, глобално образовање омогућава људима да стекну и развију знање, вештине, вредности и ставове неопходне за обезбеђивање праведног одрживог света у коме свако има право да оствари свој потенцијал. Глобално образовање учи понашању на одговарајући и пристојан начин, поштујући основе равноправности у различитостима људи, друге културе и расе, али истовремено осуђујући насиље, принуду и репресију као механизме друштвене контроле (SE 2010, 10). Међутим, глобално образовање треба прихватити критички знајући да у савременом друштву постоје различите дилеме, тензије, сумње и различите перцепције у процесу образовања.

Глобално образовање, како се указује у Смерницама, подразумева јачање вештина, знања и вредности за рад у глобалном привређивању и друштву уопште, као и за помоћ људима при препознавању властите улоге у разумевању личне и заједничке одговорности као активних чланова глобалне заједнице у смислу деловања за социјалну и економску правду, као и за заштиту и обнову еко система.

У поглављу 3. Смерница одређеније се указује на вредности глобалног образовања. Оно се темељи на вредностима толеранције, солидарности, саосећања, једнакости, одговорности, сарадње, ненасиља, инклузије и разноликости. Полазећи од ових општих одређења, указује се да основне вредности омогућавају „едукаторима“ да појасне принципе процеса учења, дајући им смернице како да изаберу садржаје, идентификују и користе изворе информација, креирају стратегије учења и оцењивања и развију области практичне интервенције за ученика. Крајња сврха глобалног образовања је да се изграде вредности засноване на знању о глобалним питањима и на релевантним вештинама у циљу грађења ставова за одговорно глобално грађанство на индивидуалном и колективном нивоу. Ове вредности обухватају: самопоштовање, самопоуздање и поштовање других; друштвену и еколошку одговорност; отвореност ума; визионарски однос према стварности; проактивно и партиципативно чланство у заједници; и солидарност (SE 2010, 24 – 25). При томе се ове вредности операционализују и усмеравају на индивидуалне вредности које ученици и млади људи треба да стекну, па се каже да глобално образовање подстиче ученике: (а) да развијају осећај сопствених вредности у сопственој друштвеној, културној и породичној средини, као и да развију осећај за вредности других, посебно оних чија се средина разликује од

њихове; (б) да развијају солидарност и осећај бриге за друштвено праведнији, сигурнији и мирнији свет на локалним, националним и интернационалним нивоима; (в) да воде рачуна о равнотежи природног окружења на локалном и глобалном нивоу; (г) да развију разне визије о томе како би могао да изгледа бољи инклузивни свет у њиховој заједници, другим заједницама и у свету као целини; (д) да јачају осећај узајамне подршке и потребе за учешћем у заједничким одлукама, промовишући принципе плурализма, недискриминације и социјалне правде; и (е) да развијају активну солидарност, постану свесни реалности у свету и буду ангажовани у раду на одрживијем свету који се заснива на једнаким људским правима, дијалогу и сарадњи (SE 2010, 24 – 25).

На ове вредности се указује у многим документима међународних организација које промовишу или уређују глобално образовање, јер су „глобални токови у образовању данас (су) у великој мери обликовани деловањем међународних организација“ (Spasenović 2019, 86). У Декларацији о глобалном образовању из Мастрихта наводи се да оно „обухвата развојно образовање, образовање за људска права, образовање за одрживост, образовање за мир и превенцију сукоба и интеркултурно образовање, с обзиром да има глобалну димензију образовања за грађанство“ (СОЕ 2002). Осим тога, разни међународни документи односе се на развој концепта глобалног образовања.¹ У Агенди 2030, дефинисано је 17 циљева одрживог развоја који обухватају економске, социјалне и еколошке димензије. У оквиру Циља 4 – Квалитетно образовање, посебно се наглашава глобално образовање, где се указује да се до 2030. године осигура стицање „знања и вештина потребних за промоцију одрживог развоја, укључујући, образовање за одрживи развој и одрживи начин живота, људска права, родну равноправност,

1 *Универзална декларација о људским правима, члан 26, Уједињене нације, Сан Франциско (1948); Препорука за образовање за међународно разумевање, сарадњу и мир и за образовање које се односи на људска права и основне слободе, УНЕСКО, Генерална конференција, Париз (1974); Агенда 21, Поглавље 36: Промовисање образовања, јавне свести и обука, Конференција Уједињених нација о животnoj средини и одрживом развоју, Рио де Женеиро (1992); Декларација и интегрисани оквир акције за образовање за мир, људска права и демократију, УНЕСКО, Генерална конференција, Париз (1995); Миленијумска декларација Уједињених нација, Поглавље: Вредности и принципи, Резолуција Генералне скупштине, Њујорк (2000); Декада образовања за одрживи развој Уједињених нација, 2005-2014, (2005); Европска година интеркултурног дијалога, Европски парламент и Савет Европе, Одлука бр. 1983/2006/ЕС (2006); Бели папир о интеркултурном дијалогу, Савет Европе (2008); Повеља о образовању за демократско грађанство и образовању за људска права, Савет Европе (2010); Препорука Одбора министара за образовање за глобалну међузависност и солидарност (Препорука CM/Rec (2011)4; итд.*

промоцију културе мира и ненасиља, глобално грађанство и уважавање културне разноликости и доприноса културе одрживом развоју“ (UN 2020).

Глобално образовање је, како указује Центар Север - Југ, образовање које се односи на обележја данашњег глобализованог и међузависног света, које настоји остварити циљеве праведности и заштите људских права у таквом свету. Оно је усмерено на ученика који мора стећи свест о важности глобалних изазова и, у складу с тиме, активно се ангажовати у стварању одрживог начина живота. Компетенције које се стичу учествовањем у глобалном образовању темеље се на развојном образовању, образовању за људска права, одрживост, мир и превенцију сукоба, као и интеркултурном образовању, што је све глобална димензија образовања (SE 2010).

Циљ глобалног образовања је да омогући људима разумевање светских питања и истовремено их оснажи знањима, вештинама, вредностима и ставовима који су грађанима потребни при суочавању с проблемима света. У том погледу, ученици учествују у процесу индивидуалног и колективног развоја који ће им омогућити да постану активни друштвени чиниоци захваљујући стицању емоционалних способности за анализу и критичко промишљање околности.

Главно обележје глобалног образовања је трансформативни процес учења, који подразумева „дубоку структуралну промену основних премиса мишљења, осећаја и деловања (...) радикалну промену према међусобној повезаности и отварање могућности за постизање већег степена равноправности, друштвене правде, разумевања и сарадње међу народима“ (SE 2010, 13). Указује се на три главне фазе трансформативног учења које су уско повезане с глобалним образовањем, а то су: анализа тренутне ситуације у свету, визија како би изгледала алтернатива преовладавајућем моделу и процес промене према одговорном грађанству (13). Глобално образовање, као трансформативни процес учења, подразумева процесе заједничког доношења одлука у свакој од ових фаза и на тај начин се настоји унапредити међусобно знање и колективна свест о себи. Сарадњом и солидарношћу бори се против подела услед конкуренције, сукоба, страха и мржње. Глобално образовање као трансформативно учење нуди начин за остваривање промена на локалном нивоу у погледу јачања грађанства кроз стратегије и методе учествовања како би појединци научили преузимати одговорност која се не сме пропустити искључиво владама и осталим доносиоцима одлука.

Глобално образовање, на локалном и глобалном нивоу, обухвата различита подручја образовања: образовање за развој, образовање о људским правима, образовање за одрживост, образовање за мир и превенцију сукоба, грађанско образовање, социјално и економско образовање, образовање о животnoj средини и сл., а све у циљу дефинисања заједничких темеља глобалног образовања. Тиме ће се утицати на формално и неформално образовање, које ће одиграти велику улогу у освешћивању појединаца о томе колика је стварна његова моћ у обликовању будућности (SE 2010, 21). Међутим, осим проналажења решења за глобалне и светске теме, потребно је пронаћи решење за стварање заједничке будућности која ће омогућити бољи живот за све људе на свету. Трансформативни облик учења, односно облик учења који ствара промене, пружа људима могућност обликовања заједничке визије праведног и одрживог света и зато је усмереност на будућност каква се жели од посебног значаја у тој визији. На темељу дијалога и сарадње људи развија се партнерство које кроз глобално образовање враћа људско достојанство на сам врх вредности.

Глобално образовање омогућује појединцима развој: (а) знања о процесу глобализације и развоју светског друштва, историје и филозофије универзалног појма човечности и различитим стиливима живота, културама, верама и генерацијама; (б) вештина, попут критичког мишљења и анализе, сагледавање ситуација из другог угла гледишта, препознавања негативних стереотипа и предрасуда, тимског рада и сарадње, емпатије, асертивности, креативности итд; и (в) вредности, попут самопоуздања, самопоштовања и поштовања других, друштвене одговорности, одговорности према околини, непристрасности, итд., потребних за осигурање праведног и одрживог света у коме свако има право да оствари свој потенцијал (SE 2010, 22).

ЗАКЉУЧЦИ

Глобално образовање се може одредити као активан процес учења који је заснован на универзалним вредностима толеранције, солидарности, једнакости, правде, инклузије, сарадње и ненасиља. Оно започиње подизањем свести о глобалним изазовима попут сиромаштва или неравноправности узрокованих неравномерном расподелом ресурса, деградацијом животне средине, насилним сукобима или људским правима, стварајући тако дубље разумевање сложености темељних узрока. Циљ му је променити ставове

људи који ће се одразити на њихову властиту улогу у свету. Зато, глобално образовање настоји да мотивише и оснажује људе да постану активни, одговорни грађани света. Идеје о глобалном образовању развијају се средином деведесетих година двадесетог века и оно се оправдава разлозима да савремени човек живи и делује у глобалном свету и да је глобално образовање потребно људима, нарочито младима, како би разумели комплексне односе између заједничких друштвених, еколошких, економских и политичких питања и из тога извели нове начине размишљања и деловања. Глобално образовање се темељи на вредностима толеранције, солидарности, праведности, саосећања, једнакости, одговорности, сарадње, ненасиља, инклузије и разноликости. Оно обрађује разноврсне теме попут глобалне правде, људских права, одрживости, мира, интеркултуралне комуникације и многе друге. Зато је глобално образовање дефинисано као холистичко образовање које обухвата развојно образовање за људска права и одрживост, за мир и спречавање сукоба, као и за међукултурно образовање. Многи документи различитих невладиних и међувладиних организација односе се на развој концепта о глобалном образовању, чији су ставови сумирани у приручнику Смернице за глобално образовање. У њему се указује да глобално образовање, на локалном и глобалном нивоу, обухвата различита подручја образовања: образовање за развој и одрживост, за мир и превенцију сукоба, образовање о људским правима и грађанству, социјално и економско образовање, образовање о животној средини и сл., а све у циљу дефинисања заједничких основа глобалног образовања. Тиме се настоји утицати на све облике образовања, а нарочито на формално, које треба да одигра велику улогу у обликовању будућности. У Републици Србији, као и у многим европским државама, кроз различите манифестације и акције популаризује се концепт о глобалном образовању. Глобално образовање је у суштини концепт политичког образовања примерен друштву неолибералне демократије и глобализацијских процеса. Ово образовање није вредносно неутрално јер је, по свом садржају, начину имплементације у образовни систем, као и очекиваним исходима, конципирано као образовање које треба да буде уграђено у вредносни систем сваког појединца и друштва у целини.

РЕФЕРЕНЦЕ

- Базић, Јован, и Бојана Секулић. 2017. Идеолошки циљеви и садржаји у програмима за први циклус основног образовања у Србији. *Политичка ревија* 52 (2): 65 – 85. doi: 10.22182/pr.5222017.5.
- Бојовић, П. Жана. 2017. Терминалне вредности – животни циљеви: перспектива студената будућих учитеља и васпитача. *Иновације у настави* 30 (4): 35 – 48. doi: 10.5937/inovacije1704035B.
- Министарство омладине и спорта Републике Србије [МОСРС]. 2021. Недеља глобалног образовања 2021. Последњи приступ: 06.1.2022. <https://www.mos.gov.rs/vest/nedelja-globalnog-obrazovanja-2021?lang=lat>.
- Османлић, А. Иљаз. 2017. Образовање за вредности грађанског друштва. *Иновације у настави* 30 (1): 108 – 119. doi: 10.5937/inovacije1701108O.
- Правилник о националном оквиру образовања и васпитања*. Службени гласник РС, бр. 98/2017.
- Bazić, Jovan, & Bojana Sekulić. 2021. Current Globalistic Projects Education in Europe. *Knowledge International Journal* 47 (2): 281 – 285. XXXII-th International Scientific Conference «Knowledge for development». Key speech. Struga, Severna Makedonija, 19 – 22.8.2021. <https://ikm.mk/ojs/index.php/KIJ/article/view/5353>.
- Burgess, Heidi, & Guy, Burgess. 2006. Intractability and the frontier of the field. *Conflict Resolution Quarterly* 24 (2): 177 – 186. doi:10.1002/crq.166.
- Council of Europe [COE]. 2002. *Maastricht Global Education Declaration*. Последњи приступ: 27.12.2021. <https://rm.coe.int/168070e540>.
- European Confederation of Relief and Development NGOs [CONCORD]. 2019. *European Confederation of Relief and Development NGOs*. Последњи приступ: 27.12.2021. <https://concordeurope.org/about-us/#how-we-work>.
- Day, Nicholas (10. 4. 2013). Parental ethnotheories and how parents in America differ from parents everywhere else. *Slate*. Последњи приступ: 4.1.2022. http://www.slate.com/blogs/how_babies_work/2013/04/10/parental_ethnotheories_andhow_parents_in_america_differ_from_parents_everywhere.html?via=gdpr-consent.
- Global Education Network Europe [GENE]. 2001. *Global Education Network Europe*. Последњи приступ: 27.12.2021. <https://www.gene.eu/>.

- Morledge, Louis. 2015. *Globalno obrazovanje: Potreba za novim idejama*. Последњи приступ: 06.1.2022. <https://novakdjokovicfoundation.org/sr/globalno-obrazovanje-potreba-za-novim-idejama/>.
- Oradio. 2017. *Kako globalno obrazovanje uvesti u formalno?* Последњи приступ: 05.1.2022. <http://oradio.rs/sr/vesti/drustvo/obrazovanje/kako-globalno-obrazovanje-uvesti-u-formalno-5690.html>.
- Portnoi, M. Laura. 2016. *Policy Borrowing and Reform in Education: Globalized Processes and Local Contexts*. New York: Palgrave Macmillan.
- Savet Evrope [SE]. 2010. *Smernice za globalno obrazovanje*. Lisabon: Severno-južni centar Saveta Evrope. Последњи приступ: 05.1.2022. <https://rm.coe.int/smernice-za-globalno-obrazovanje-koncepti-i-metodologije-globalnog-obr/168070ebc2>.
- Spasenović, Vera. 2019. *Obrazovna politika : globalni i lokalni procesi*. Beograd: Institut za pedagogiju i andragogiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu.
- Spring, Joel. 2015. *Globalization of Education: An Introduction*. New York: Routledge.
- UNESCO. 2021. *Global citizenship education*. Последњи приступ: 15.12.2021. <https://en.unesco.org/themes/gced>.
- United Nations [UN]. 2020. *Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development*. Последњи приступ: 15.12.2021. <https://sdgs.un.org/2030agenda>.
- Uz, Irem. 2015. The Index of Cultural Tightness and Looseness Among 68 Countries. *Journal of Cross-Cultural Psychology* 46 (3): 319 – 335. doi: 10.1177/0022022114563611.

Bojana Sekulic*

Institute for Political Studies, Belgrade

SOCIAL VALUES IN GLOBAL EDUCATION

Resume

This paper presents the results of the analysis of social values in global education, which is contained in the documents of various non-governmental and intergovernmental organizations. Global education is an ideological and political view of education based on the understanding that modern man lives and works in a world of globalization processes and that people need it to understand the complex relationships between local and global, common social, environmental, economic and political issues; and how to derive new ways of thinking and acting from it. Therefore, the basic starting point in this paper is that global education is in line with the values of the society of neoliberal democracy and globalization processes. Analytical-descriptive and comparative methods were used in the research in order to identify, compare and describe the basic values of global education, as well as their mutual correlation. Global education, at the local and global levels, encompasses different areas of education and seeks to influence all forms of education, especially the formal. The values of tolerance, solidarity, justice, compassion, equality, responsibility, cooperation, non-violence, inclusion and diversity are especially emphasized in global education.

Keywords: global education, social values, globalization.*

* bojana.sekulic@ips.ac.rs.

** Овај рад је примљен 20. јануара 2022. године, а прихваћен за штампу на састанку Редакције 8. фебруара 2022. године.